

[B] **EEN UITVOERIGE BEKENTENIS.
DÉSANNE VAN BREDERODE HERSCHRIJFT
DE DEVENTER MOORDZAAK**

Désanne van Brederode (1970), van huis uit filosofe, schreef na haar opvallende debuut *Ave verum corpus* (1994) nog een handvol romans, maar werd bij het grote publiek pas echt bekend door haar optreden als spitse columniste in *Buitenhof*, het meest prestigieuze politieke televisieprogramma op de Nederlandse omroep. De (volumineuze) roman die zij nu geschreven heeft, *Door mijn schuld*, sluit naadloos aan bij haar columns: het is een boek waarin maatschappelijke problemen en zelfs een (daarmee samenhangende) moord aan de orde komen. Voor Nederlandse lezers is het duidelijk dat de roman talrijke allusies bevat op de beruchte Deventer moordzaak. Kenmerken daarvan waren het zwakke, inconsistente optreden van justitie en, naarmate de zaak langer duurde, het groeien van de overtuiging bij velen dat de verdachte van de moord op de rijke weduwe Wittenberg uit de IJsselstad, die in 1999 plaatsvond, onschuldig was. Die verdachte was haar accountant, Ernst Louwes, die zij in haar testament goed had bedacht. Hij werd overigens niet daarom maar op grond van andere, flinterdunne argumenten voor de rechtbank gedaagd. In eerste instantie vrijgesproken werd hij in hoger beroep veroordeeld. Toen bij de Hoge Raad herziening was aangevraagd, kwam het Openbaar Ministerie met een novum: er waren inmiddels DNA-sporen van Louwes gevonden op de blouse van de weduwe.

De rechtbank handhaafde de veroordeling, ondanks gemor onder degenen die de processen hadden gevolgd. In 2006 zette Maurice de Hond, bekend vanwege zijn politieke prognoses, een uitvoerig stuk op het internet, waarin hij het niet alleen voor Louwes opnam, maar ook een andere verdachte naar voren schoof: de “klusjesman” van de weduwe, die bij haar kind aan huis was geweest. De protesten hielpen niet: Louwes moest tot 2009 in de gevangenis blijven. Bij zijn vrijlating publiceerde hij *Schuldig!*, waarin hij (in weerwil van de titel) juist zijn onschuld bepleitte.

Door mijn schuld is een roman, waarvan de strekking haaks staat op de apologie van Louwes: het is de (fictionele) autobiografie van Gunnar de Wit, die juist bekend dat hij een zakenvriend heeft vermoord en terecht in de gevangenis is beland. Zijn dierbaren, met name zijn vrouw en twee kinderen, hebben nooit gelooft dat de eerlijke, vriendelijke Gunnar een moordenaar was. Maar precies daarom voelt hij behoefte tot een bekentenis, die pas na zijn dood openbaar mag worden. Een uitvloeisel van deze opzet is dat de roman niet gaat over de vraag wie de dader is en welke bewijzen er tegen hem zijn, maar dat het accent komt te liggen op de persoonlijkheid, het zelfbeeld van De Wit.

De Wit begint met een schets van zijn afkomst: hij komt uit een zeer beschaafde Amsterdamse familie. Zijn ouders, broers en zusters zijn hoog opgeleid (zijn vader is hoogleraar Zweeds) en werkzaam in intellectuele beroepen, maar hij zet zich af tegen het elitaire karakter van het gezin. Tot grote teleurstelling van zijn ouders kiest hij voor lager beroepsonderwijs, verandert zijn naam in Koen en wordt bakker; later werkt hij in een supermarkt. Hij trouwt, heel vroeg, met een meisje dat afkomstig is uit een asociaal milieu, waar hij bespot wordt om zijn gebruik van het ABN, dat hij nu eenmaal van huis heeft meegekregen. Uit dat verhaal wordt duidelijk dat hij in sociaal opzicht tussen wal en schip is geraakt en daarmee in een zeker isolement terechtgekomen is. Hij is een jaar of veertig als hij een aardige baan krijgt in een meubelzaak. Zijn chef is buitengewoon tevreden over hem, omdat hij de klanten zo voorkomend en correct kan helpen. Hij geraakt zelfs bevriend met enkelen van hen, met name met de steenrijke Evert Oldenheuveld. Op een dag dat zijn chef er niet is, komt deze klant in de zaak met het verzoek om hem flinke korting te geven

bij een aankoop die hij wil doen. De Wit weigert daaraan te voldoen en als Oldenheuveld cynisch reageert, pakt hij een kei en gooit die in de richting van zijn klant: die valt, getroffen aan het hoofd, dood neer. Een motief voor zijn daad geeft De Wit eigenlijk niet, is zich daarvan wellicht ook niet bewust. Uit de context kan men echter opmaken dat hij werd overvallen door een enorme woede: Oldenheuveld ontbrak het aan niets en dan wilde hij hem, de bediende De Wit, inschakelen om op een louche manier nog meer geld binnen te halen! Dat moet voor hem onverteerbaar zijn geweest. Hij komt snel tot zijn positieven en begrijpt dat zijn situatie gevaarlijk is: de politie zal hem op het spoor komen en verhoren. Hij besluit dat hij alle schuld zal ontkennen om zijn gezin te sparen.

Inderdaad wordt hij opgepakt en uitvoerig ondervraagd. De Wit legt aan zijn ondervrager uit hoe het komt dat er bloed van Oldenheuveld op zijn hemd terecht is gekomen en dat zijn vingerafdrukken op de dodelijke kei gevonden zijn (dat laatste spreekt voor zich, maar aan die bloedsporen heeft hij in zijn verhaal over de dodelijke worp helemaal geen aandacht besteed!). Maar dan komt een feit ter tafel dat hem niet bekend is: Oldenheuveld had in zijn testament bepaald dat, als hij zou overlijden, twee ton aan De Wit zou schenken (de relatie met het testament van de Deventer weduwe is duidelijk.) Wat lag, aldus de ondervrager, meer voor de hand dan dat De Wit niet op de dood van zijn zakenvriend had willen wachten en hem had gedood om het geld meteen te innen? Hoewel hij met klem betoogt dat hij van geen testament weet, wordt hij veroordeeld en gevangengezet (een parallel met de rechtsgang van Louwes, die in verschillende steden terecht heeft moeten staan, heeft Van Brederode nu achterwege gelaten.)

De zaak krijgt landelijke bekendheid: de schrijver Constant Verwoerd (een pendant van Maurice de Hond) heeft zelfs een pamflet geschreven, waarin hij De Wit van schuld vrijpleit en een nieuwe verdachte naar voren schuift: een Marokkaanse werknemer in de meubelzaak die met Oldenheuveld overhoop lag en goede redenen had om met hem af te rekenen. Verwoerd wordt als gast uitgenodigd om in een veelbekeken televisieprogramma zijn licht over de zaak te laten schijnen (Miranda en haar kinderen mogen daarbij aanwezig zijn.) Hij houdt een

doorwrocht betoog, waarin hij wederom de Marokkaan als dader noemt (die een substituut moet zijn voor de klusjesman uit het rapport van De Hond). Aan het eind van de uitzending heerst bij presentatoren en publiek de overtuiging dat De Wit slachtoffer is geworden van justitie, die uit angst voor de beschuldiging van islamofobie geen allochtoon maar een brave Nederlandse huisvader heeft vastgezet.

De impact van de uitzending is enorm: overal is er steun voor De Wit, die in zijn gevangenis honderden brieven krijgt en die ook nog beantwoordt. Overigens leidt deze commotie niet direct tot invrijheidstelling. De Wit moet nog een tijd zitten (hoe lang wordt niet aangegeven), pas dan kan hij, toegejuicht door sympathisanten, de gevangenis verlaten. Men zou eigenlijk verwachten dat De Wit nu geniet van zijn vrijheid, zijn heropname in zijn gezin, herstel van contact met zijn familie. Dat is niet het geval. Hij voelt zich eens te meer gevangen, in het web van zijn eigen leugens: niemand, en al helemaal de mensen uit zijn directe omgeving niet, kan hij vertellen wat er werkelijk is gebeurd.

Daarmee zou het levensverhaal op dramatische wijze afgesloten kunnen zijn, maar er komt nog een

verrassende epiloog. Daarin komt ter sprake dat De Wit van plan is zijn manuscript als fictie in Zweden, het land van de thrillers, uit te geven, in gewijzigde vorm en onder een vrouwelijk pseudoniem, zodat hij onbereikbaar zal zijn voor de media. Blijkens het geregistreerde telefoongesprek dat hij met een redactrice van een uitgeverij voert (De Wit spreekt vanouds een aardig mondje Zweeds, thuis geleerd), is de kans op publicatie zeer reëel; er wordt zelfs al gesproken over uitgaven in het Duits en het Nederlands: in het laatste geval blaast het boek zich als het ware zelf op, want het is opgezet als een geheim manuscript, dat pas na de dood van de schrijver door intimi gelezen had mogen worden. Er zit een tweede opvallend aspect aan deze operatie: wat De Wit voor ogen staat, het omzetten van zijn reeds op papier gezette levensverhaal (in feite natuurlijk afkomstig van de schrijfster) tot een fictionele tekst met bepaalde wijzigingen, is precies wat de schrijfster zelf gedaan heeft: ook zij heeft reële gebeurtenissen als basis voor haar roman genomen en daarbij veranderingen aangebracht. Dit complexe spel met werkelijkheid en fictie roept de vraag op naar het gebruik van andere literaire hulpmiddelen in de roman, die eigenlijk niet stroken

met het niveau dat van een ongeschoolde auteur verwacht mag worden. Die zijn er inderdaad: zowel verteltechnisch als stilistisch vertoont het relaas van hoofdpersoon-verteller enkele kenmerken die meer bij de schrijfster dan bij De Wit passen. Men kan dat als fouten van Van Brederode beschouwen, die zich niet voldoende in haar personage zou hebben ingeleefd, maar ik ben geneigd daarin eerder uitingen van een ironische benadering van het genre te zien.

Vergelijkt men het verslag van wat hun is overkomen qua nauwkeurigheid van Louwes met dat van De Wit, dan ziet men een groot verschil: de eerste vermeldt elk detail uit de moordzaak en het vervolg daarvan met een haast neurotische volledigheid. De hoofdpersoon van *Door mijn schuld* heeft juist een sterk elliptische vertelwijze: hij laat essentiële dingen weg, met name rond de moord, de justitiële afwikkeling (zijn proces en verdediging) en zijn jarenlange verblijf in de gevangenis: het gedwongen worden om “open plekken” in te vullen hoort bij de literaire lezer, niet bij de intimi van een meubelverkoper.

Ook wat stijl betreft, laat Van Brederode De Wit hoog grijpen. Een mooi voorbeeld daarvan is de bijna toneelmatige techniek om personages (voor de verteller dus familieleden, vrienden, de verhoorder) in een eigen, herkenbaar idioom te laten spreken. Zo uit de dochter van De Wit zich in een typisch jeugdig taaleigen, door de televisie beïnvloed, en hanteert Oldenheuveld het geëigende jargon van de vlotte zakenman. In werkelijkheid heeft iemand die zijn levensloop beschrijft geen enkele behoefte om in taalkundig opzicht te differentiëren: een doorlopend verhaal zal volstaan.

Zo blijkt *Door mijn schuld* een roman die op verschillende niveaus gelezen kan worden: als een thriller die ontleend is aan de werkelijkheid; als een psychologische roman; als een tekst over sociaal-maatschappelijke verschillen en als een roman die zijn eigen realiteitsgehalte ter discussie stelt.

RUDI VAN DER PAARDT

DÉSANNE VAN BREDERODE, *Door mijn schuld*, Querido, Amsterdam, 2009, 360 p.